

Emakeeleolümpiaad 2023

9.–10. klassi töö

Hea olümpiaadiline!

Olümpiaaditöö koosneb 8 ülesandest, mille lahendamiseks on aega 75 minutit. Ühe ülesande lahendamine võtab aega 5–10 minutit. Ülesanded on valikvastustega ja automaatselt kontrollitavad. Nende lahendamisel võib kasutada interneti. Ülesannete vahel võib edasi-tagasi liikuda. Ole tähelepanelik ja kui töö on valmis, vajuta esitamise nuppu.

ÜLESANNE 1. FUNKTSIONAALNE LUGEMINE

Loe läbi katkendid Reet Kasiku artiklist “Muutuv meedia – muutuv keel” (Oma Keel 2, 2004) ja vali õige vastusevariant. (8 punkti)

Soosingus on stiilivärving

Tänapäeva ajakirjandusest on näha, et neutraalse sõnavara asemel kasutatakse meelsasti stiililise värvinguga leksikat. Tsitaatsõnade ja uudislaenude kõrval võib teisest küljest märgata arhailisuse, vanamoodsuse taotlust. Mõned ajakirjanikud on hakanud oma tekstides kasutama juba ununema kippuvaid sõnu ja murdevorme: toona, rehkendama, möllima, meldima, lännik, elik, sääl, pääl, on villand.

Ajaleht on viimase 10–15 aasta jooksul läinud selgelt kõnekeelsemaks. Varem, eriti nõukogude ajal, esindas ajaleht võimalikult ametlikku, konventsionaalset stiili. Ajakirjandus oli tõsine poliitiline ja ideoloogiline asi. Nüüd on ajakirjanduse eesmärgid muutunud – ajakirjandus ei ole riigi tööriist, ta ei ole ühe riikliku poliitika või ideoloogia teenistuses. Tänapäeval on ajakirjanduse esmaülesanne levitada informatsiooni ning samal ajal pakkuda ka meelelahutust. Väljaandel on omanik ja tulu tuleb läbimüügist. Muidugi ka reklaamist, kuid reklaam ja reklaamitulugi sõltuvad levikust. Selle tulemusena on ajalehe tegemisel hakatud pöörama suurt tähelepanu eeskätt sellele, mida ostetakse – kõige paremini lähevad skandaalid ja õnnetused. Koos sisuga on muutunud ka keelekasutus. Meelelahutus, kerge ja lõbus vestelisuus toob rohkem lugejaid kui tõsine, keeruline ja raske arutelu või ametlik väljendusviis.

[---]

Lause läheb pikemaks ja keerulisemaks

Laused on pikad ja liiga keerulised. Minu analüüsi järgi on näiteks nii Postimehes kui ka Eesti Päevalehes uudiste laused kaks korda pikemad ja keerulisemad kui 10 ja 20 aastat tagasi. Krista Kerge uuringu järgi läheneb praegusaja ajakirjanduskeel oma süntaktilise keerukuse ja abstraktsuse poolest 1950. aastate ajakirjanduskeelele (Kerge 2002). Lause oli kõige keerukam Stalini ajal ja tõepoolest kõige lihtsam 1970. aastatel, kui keelekorraldus taas n-õ võidule pääses ja moderniseerus. Nominaalstiili oli kõige vähem 1990. aastate alguse vabanenud, kuid mitmekülgset politiseerimata ajakirjanduses. Lause keerukuse suurenemine räägib kirjutajate hariduse kõrval ka meediateksti suuremast ideologiseerumisest.

Tekste iseloomustab kordus ja paljusõnalisus. Artikleid ei ole tihendatud, vaid sama öeldakse veidi muudetud sõnastuses üha uuesti ja uuesti: üks kord ajakirjaniku poolt, teine kord refereeringuna, kolmas kord otsese tsitaadina (Kasik 2003).

[---]

Piltlike väljendite allikas on linnakultuur

Piltlike väljendite kasutuses on toimunud pööre. Vanemad eesti fraseologismid (kõnekäänud, võrdlused) ja metafoorid olid pärit maakultuurist, külaühiskonnast: on *aeg atra seada* öeldi uue asja ettevalmistusega seoses; kui keegi tegi mingi rumaluse, siis öeldi, et *astus rehale* või *sülitas vastu tuult*; mõttetute tegevuse kohta öeldi, et see on *nagu vasikaga võidujooksmine*.

Praeguste väljendite taust on teine. Mõjukad inimesed elavad linnades, tekste kirjutavad peamiselt linnainimesed, ja ka piltlike väljendite allikas on peamiselt linnakultuur: sport, teater jms. Enam ei räägita adra seadmisest, vaid *stardijoonete asumisest*, ei astuta rehale, vaid pigem *ämbrisse*. Spordi- ja teatrikeelest on eriti palju üle võtnud poliitikud: läbirääkimised on *lõpusirgel*, parteide *võidujooks*, probleem *söödeti ette*, valitsus *viskas palli* opositsioonile *tagasi*, *eelsoojenduseks* vaieldi maksupoliitika üle, keegi *viskas (käte)rätiku ringi*; *kulissidetagused* läbirääkimised, konflikte *lavastama*, *peaosa mängima*, *statisti rollis* olema. Suur osa neist väljenditest on rahvusvahelised ja kasutusel paljudes keeltes.

Iseenesest aktsepteeritavas püüdluses lähendada tavalist argikeelt võib-olla üsna kaugeks jäänud kirjakeelele on kohati mindud kahtlemata liiale. Sõnum ei jõua päralt, kui mõne rühma igapäevast kõnekeelt ja slängi kasutatakse kõigile mõeldud teabe vahendamiseks (*mis värk on?*). Ajakirjanik ei ole siis enam lugeja teenistuses, vaid demonstreerib oma verbaalset andekust ja teravmeelsust, mille eesmärk on pigem ennast esile tõsta kui vahendada vastuvõtjale teavet ja arusaamisi elust ja maailmast. Näiteid selle kohta, kuidas keele registrid on segunenud nii, et lugejal on raskusi arusaamisega, võib leida palju.

Ka tänavazargooni ja vandesõnade toomine asjaliku riikliku ja poliitilise kommentaari ja analüüsi keelde ei ole sobiv. Mõned näited. Kommentaator rõõmustab, et politseil on õnnestunud illegaalsetele immigrantidele *käpp peale panna*; igapidi asjalikus raadiosaates ütleb noor reporter järsku: „*Kuradi hea on teisi õpetada*“; ennast kvaliteetajaleheks nimetava väljaande ajakirjanik kirjutab täiesti asjalikus veerus „*mis sitasti, see uuesti*“; kultuurilehe kirjandusarvustusest loeme: „Kuid juba avakolmandikus toob Blackmore esimesed ohvrid ka õõvastavatest kultuurifilosoofilistest spekulatsioonidest õõvastujate altarile, *andes jalaga munadesse* kultuurile ja elule ..“, maailmakuulus kultuuritegelane ütleb oma intervjuus: „Seda nn *pohhui*-tunnet saame ilmselt ka näha ..“ Need pole üksikud näited, vaid täiesti igapäevaseks saanud avalik keelekasutus.

Kontaktid ja mõjutused ei piirdu ainult kõnekeele ja noorsookultuuriga. Ka poliitika, äri, kogu meedia on vastuvõtlik rahvusvahelistele mõjutustele. Kõiki tõlkelaene ei ole kerge märgata ja põhjalikumalt ei ole eesti keelekasutuse muutusi veel jõutud uurida. Inglise laensõnad ja kõnekeelsed väljendid torkavad kergemini silma ja nendest räägitakse seetõttu ka rohkem kui teistest, peidetumatest mõjudest.

Siin palun vastusevariandid segi paisata

- 1) Milliseid stilistilisi muutusi esineb tänapäeva ajakirjanduses?
 - a) Neutraalsus on hakanud vähenema ning keelekasutus on muutunud kõnekeelsemaks: esineb nii tsitaatsõnu, uudislaene kui ka arhailisi keelendeid ja murdesõnu.
 - b) Neutraalsuse taotluse kõrval esineb nii tsitaatsõnu, uudislaene kui ka arhailisi keelendeid ja murdesõnu.
 - c) Ajakirjandus on muutunud kõnekeelsemaks, kuid välditakse vanamoelisi sõnu ja murdevorme.
 - 2) Miks on tänapäevane ajakirjanduskeel muutunud võrreldes varasema ajaga?
 - a) Varem kontrolliti ajakirjanduse keelekasutust, kuid nüüd on ajakirjandus mitteametlikum.
 - b) Varem oli ajakirjandus poliitilise ideoloogia tööriist, nüüd dikteerib stiili ajalehe omanik.
 - c) Varem puudus ajakirjandusel äriine eesmärk, nüüd on oluline läbimüük ja kerge ning meelelahutuslik sisu.
 - 3) Vali õige väide.
 - a) 1990.–2000. aastatel ilmunud Edasi laused on kaks korda lühemad ja lihtsamad kui tänapäeva väljaannetes Eesti Päevaleht ja Postimees.
 - b) 1980.–1990. aastatel ilmunud Edasi laused on kaks korda lühemad ja lihtsamad kui tänapäeva väljaannetes Eesti Päevaleht ja Postimees.
 - c) 1990.–2000. aastatel ilmunud Eesti Päevalehe ja Postimehe laused on kaks korda lühemad ja lihtsamad kui tänapäeval ilmuvas ajalehes Edasi.
 - 4) Milliseid lausestusmuutusi esineb tänapäeva ajakirjanduses?
 - a) Laused on pikad ja keerulised ning abstraktsed, esineb kordusi ja paljusõnalisust.
 - b) Laused on pikad ja keerulised ning abstraktsed, esineb varjatud mõtteid, palju nimisõnu ja suurenenud on tsitaatide hulk.
 - c) Laused on pikad ja keerulised ning abstraktsed, keerukust lisab tsitaatide ja refereeringute vormistus ning sõnakordused.
5. Mis on muutunud piltlike väljendite kasutuses?
- a) Maaeluga seotud piltlikel väljenditel on pigem rahvusvaheline taust.
 - b) Vähenenud on maaeluga seotud metafoorid ja fraseologismid, rohkem on kasutusel internatsionaalsed piltlikud väljendid.
 - c) Maaeluga seotud metafooride ja fraseologismide kõrval on kasutusel palju spordiga seotud piltlikke väljendeid.
6. Argikeelega liialdamine kirjakeele arvelt võib tuua kaasa
- a) ... mittemõistmise, sest kasutatakse teatud rühma väljendeid
 - b) ... verbaalse demonstratsiooni, mis lugejaid alavääristab
 - c) ... mittemõistmise, sest lugeja peab võõrsõnade leksikonist tähendusi järele vaatama
7. Suurenenud on...
- a) ... vulgarismide ja vandesõnade arv
 - b) ... erialaterminite ja harvaesinevate sõnade arv

c) .. .tänavakeele ja vandesõnade arv

8. Vali õige väide.

a) Kõige rohkem on uuritud varjatud keelemuutusi, kuid inglise keele mõjudest ajakirjanduskeelele räägitakse kõige rohkem.

b) Inglise keele mõjudest ajakirjanduskeelele räägitakse kõige rohkem, sest neid on kõige rohkem uuritud.

c) Inglise keele mõjudest ajakirjanduskeelele räägitakse kõige rohkem, sest need torkavad kõige paremini silma, kuid tegelikud keelemuutused on varjatunud.

VÕTI

- 1) Milliseid stilistilisi muutusi esineb tänapäeva ajakirjanduses?
 - a) **Neutraalsus on hakanud vähenema ning keelekasutus on muutnud kõnekeelsemaks: esineb nii tsitaatsõnu, uudislaene kui ka arhailisi keelendeid ja murdesõnu.**
 - b) Neutraalsuse taotluse kõrval esineb nii tsitaatsõnu, uudislaene kui ka arhailisi keelendeid ja murdesõnu.
 - c) Ajakirjandus on muutunud kõnekeelsemaks, kuid välditakse vanamoelisi sõnu ja murdevorme.
- 2) Miks on tänapäevane ajakirjanduskeel muutunud võrreldes varasema ajaga?
 - a) Varem kontrolliti ajakirjanduse keelekasutust, kuid nüüd on ajakirjandus mitteametlikum.
 - b) Varem oli ajakirjandus poliitilise ideoloogia tööriist, nüüd määrab ajakirjanduskeele stiili ajalehe omanik.
 - c) **Varem puudus ajakirjandusel ärgiline eesmärk, nüüd on oluline läbimüük ja kerge ning meelelahutuslik sisu.**
- 3) Vali õige väide.
 - a) 1990.-2000. aastatel ilmunud Edasi laused on kaks korda lühemad ja lihtsamad kui tänapäeva väljaannetes Eesti Päevaleht ja Postimees.
 - b) **1980.-1990. aastatel ilmunud Edasi laused on kaks korda lühemad ja lihtsamad kui tänapäeva väljaannetes Eesti Päevaleht ja Postimees.**
 - c) 1990.-2000. aastatel ilmunud Eesti Päevalehe ja Postimehe laused on kaks korda lühemad ja lihtsamad kui tänapäeval ilmuvas ajalehes Edasi.
- 4) Milliseid lausestusmuutusi esineb tänapäeva ajakirjanduses?
 - a) **Laused on pikad ja keerulised ning abstraktsed, esineb kordusi ja paljusõnalisust.**
 - b) Laused on pikad ja keerulised ning abstraktsed, esineb varjatud mõtteid, palju nimisõnu ka suurenenud on tsitaatide hulk.
 - c) Laused on pikad ja keerulised ning abstraktsed, keerukust lisab tsitaatide ja refereeringute vormistus, sõnakordused.
- 5) Mis on muutunud piltlike väljendite kasutuses?
 - a) Maaeluga seotud piltlikel väljenditel on pigem rahvusvaheline taust.
 - b) **Vähenenud on maaeluga seotud metafoorid ja fraseologismid, rohkem on kasutusel internatsionaalsed piltlikud väljendid.**
 - c) Maaeluga seotud metafooride ja fraseologismide kõrval on kasutusel palju spordiga seotud piltlike väljendeid.
- 6) Argikeelega liialdamine kirjakeele arvelt võib tuua kaasa
 - a) **...mittemõistmise, sest kasutatakse teatud rühma väljendeid**
 - b) ...verbaalse demonstratsiooni, mis lugejaid alavääristab
 - c) ... mittemõistmise, sest lugeja peab võõrsõnade leksikonist tähendusi järele vaatama
- 7) Suurenenud on...
 - a) ...vulgarismide ja vandesõnade arv
 - b) ...erialaterminite ja harvaesinevate sõnade arv

c) ...tänavakeele ja vandesõnade arv

8) Vali õige väide.

a) Kõige rohkem on uuritud varjatud keelemuutusi, kuid inglise keele mõjudest ajakirjanduskeelele räägitakse kõige rohkem.

b) Inglise keele mõjudest ajakirjanduskeelele räägitakse kõige rohkem, sest neid on kõige rohkem uuritud.

c) Inglise keele mõjudest ajakirjanduskeelele räägitakse kõige rohkem, sest need torkavad kõige paremini silma, kuid tegelikud keelemuutused on varjatunud.

ÜLESANNE 2. KEELENDITE REASTAMINE

Reasta piiblitekstid vanuse järgi kõige uuemast kõige vanemani. Igast tõlkest pärineb kaks teksti. (8 punkti, iga õigesti paigutatud tekst 0,5 punkti)

Nr	Teksti kirjeldus	1. tekst	2. tekst
1.	Seni viimane täielik eestikeelne piiblitõlge (1997)		
2.	Eelmine täielik piiblitõlge (1968)		
3.	Üks vahepealne redaktsioon (1899)		
4.	Esimene täielik eestikeelne piiblitõlge (1739)		
5.	Esimene põhjaeestikeelne Uus Testament (1715)		
6.	Heinrich Stahli kirikuraamatu 4. trükk (1693)		
7.	Heinrich Stahli kirikuraamat (1638)		
8.	Georg Mülleri jutlused (1600–1606)		

1. tekst

- A. Wata üks neitsit saab käima peäle, ja toob poia ilmale, ja peab temmale pannema se nimme Immanuel.
- B. Ennä! üks Neitsid saab käima päle/ ja toob Poja Ilmale/ ja nemmad peawad temmale Nimmi pannema Immanuel.
- C. Wata/ üx Neitzit on hendas/ nink sahþ ühhe Poja Ilmale tohma/ sedda sahþ temma nimmitama Immanuel.
- D. Ennäe, neitsi saab käima peale ja toob poja ilmale ning paneb temale nimeks Immaanuel!
- E. Wata / üx neitzit on hendas / ninck sahþ öhe poja ilmale tohma / sedda sahþ teña nimmitama Immanuel.
- F. Katze üx Neutzit on hendas, ninck piddab üche Poya ilmalle thoma, ðe piddab tæma nymetama Emanuel.
- G. Ennäe, neitsi jääb lapseotele ja toob poja ilmale ning paneb temale nimeks Immaanuel.
- H. Ennäe, neitsit saab käima peale, ja peab poja ilmale tooma, ja nemad peawad temale nime panema Immanuel.

2. tekst

- I. Önnistut ollet sinna nende Naisedeh seahas/ nink önnistut on sünno Ihho Suggu.
- J. Oñistut ollet sina nendte Nayste seas ninck oñistut on se Willy sinu Hiwust.
- K. Önnistatud oled sina naiste seas ja önnistatud on sinu ihu vili!
- L. Önnistut ollet sinna nende naisedeh sehs / ninck önnistut on se sugku sünno ihust.
- M. Önnistud olled sinna Naeste säas/ ja önnistud on sinno Ihho suggu.
- N. Önnistatud oled sina naiste seas ja önnistatud on sinu ihu sugu!
- O. Önnistud olled sinna naeste seas ja önnistud on sinno ihho suggu.
- P. Önnistatud oled sina naeste seas, ja önnistatud on sinu ihu sugu!

VÕTI

Reasta piiblitekstid vanuse järgi kõige uuemast kõige vanemani. Igast tõlkest pärineb kaks teksti. (8 punkti, iga õigesti paigutatud tekst 0,5 punkti)

Nr	Teksti kirjeldus	1. tekst	2. tekst
1.	Seni viimane täielik eestikeelne piiblitõlge (1997)	(G) Ennäe, neitsi jääb lapseootele ja toob poja ilmale ning paneb temale nimeks Immaanuel.	(K) Önnistatud oled sina naiste seas ja önnistatud on sinu ihu vili!
2.	Eelmine täielik piiblitõlge (1968)	(D) Ennäe, neitsi saab käima peale ja toob poja ilmale ning paneb temale nimeks Immaanuel!	(N) Önnistatud oled sina naiste seas ja önnistatud on sinu ihu sugu!
3.	Üks vahepealne redaktsioon (1899)	(H) Ennäe, neitsit saab käima peale, ja peab poja ilmale tooma, ja nemad peawad temale nime panema Immanuel.	(P) Önnistatud oled sina naeste seas, ja önnistatud on sinu ihu sugu!
4.	Esimene täielik eestikeelne piiblitõlge (1739)	(A) Wata üks neitsit saab käima peäle, ja toob poia ilmale, ja peab temmale pannema se nimme Immanuel.	(O) Önnistud olled sinna naeste seas ja önnistud on sinno ihho suggu.
5.	Esimene põhjaeestikeelne Uus Testament (1715)	(B) Ennä! üks Neitsid saab käima päle/ ja toob Poja Ilmale/ ja nemmad peawad temmale Nimmi pannema Immanuel.	(M) Önnistud olled sinna Naeste säas/ ja önnistud on sinno Ihho suggu.
6.	Heinrich Stahli kirikuraamatu 4. trükk (1693)	(C) Wahta/ üx Neitzit on hendas/ nink sahp ühhe Poja Ilmale tohma/ sedda sahp temma nimmitama Immanuel.	(I) Önnistut ollet sinna nende Naisedeh seahas/ nink önnistut on sünno Ihho Suggu.

7.	Heinrich Stahl kirikuraamat (1638)	(E) Wata / üx neitzit on hendas / ninck sahþ öhe poja ilmale tohma / sedda sahþ teña nimmitama Immanuel.	(L) Önnistut ollet sinna nende naisede sehs / ninck önnistut on se sugku sünnno ihust.
8.	Georg Mülleri jutlused (1600–1606)	(F) Katze üx Neutzit on hendas, ninck piddab üche Poya ilmalle thoma, ße piddab tæma nymetama Emanuel.	(J) Oñistut ollet sina nendte Nayste seas ninck oñistut on se Willy sinu Hiwust.

ÜLESANNE 3. TERMIN JA SELETUS

Vali terminile on üks õige seletus. (10 punkti)

1. keelekontakt

- 1) **mittesugulaskeelte kokkupuude**
- 2) ainult sugulaskeelte kokkupuude
- 3) oma keeleainese põimumine põliskeeltega
- 4) algkeelest lähtuv keelte sugulussuhteid näitav kontakt

2. kirjakeel

- 1) kõik kirjapandud omakeelsed tekstid
- 2) igapäevases suhtluses kasutatav keel
- 3) 19. sajandil n-ö põhjaeesti baasil tekkinud ühine rahvakeel
- 4) **teadliku valiku, reeglistamise ning korrastamise teel loodud keelekuju**

3. tsitaatsõna

- 1) keeles osaliselt mугanenud laen, mis sisaldab võõraid häälikuid või muid võõrapäraseid jooni
- 2) eesti keeles mугanenud sõna, mis sisaldab võõrtähti, aga mida hääldatakse omakeelselt
- 3) **lähtekeelse häälduse ja kirjapildiga võõrkeelne sõna eestikeelses tekstis**
- 4) hiljuti käibele tulnud, laenatud või äsjaloodud sõna või tähendus

4. koodikopeerimine

- 1) infoüksus esitatakse kodeeritult reeglite, märkide kogumi abil
- 2) võõrkeelsete keeleüksuste häälduse jälgendamine
- 3) **ühe keele element kopeeritakse ja sisestatakse teise keelde**
- 4) sihtkoodi kopeerimine lähtekeeles

5. fraseologism

- 1) tõlgitav sõnaühend, mille aluseks on ülekanne
- 2) muutuv püsiväljend, mis on laenatud teisest keeles
- 3) äsjaloodud piltlik sõna või tähendus
- 4) **püsiv sõnaühend, millel on terviklik tähendus**

6. žanr

- 1) kasutajakeskne variatiivsus
- 2) tekst koos keeleväliste seostega, lausest suurem keeleüksus kontekstis
- 3) ajastule, autorile, koolkonnale, teosele vm omane väljendus- või kujutuslaad, sellele iseloomulikud ühtsed jooned
- 4) **kindlas ühiskondlikus ning kultuurilises kontekstis loodav, kasutatav ja mõistetav kokkuleppeline tekstiliik**

7. oskuskeel

- 1) kantseleikeel
- 2) **keel, mida kasutatakse erialases suhtluses**
- 3) riigi vm piirkondlike üksuste juhtimises ja valitsemises kasutatav keel
- 4) asjaajamisekeel

8. uudissõna (uudislaen)

- 1) kasutusel olev sõna, mis on vahepeal unustusse vajunud ja nüüd uuesti käibele läinud
- 2) laenatud keelend, mis on levinud, aga tähenduselt võõras
- 3) **võõrkeelest laenatud või kunstlikult loodud, alles soovitatav või hiljuti keelde tulnud keelend**
- 4) kasutusest sõltuv ehk situatiivne keelend, mis on moes ja millest palju räägitakse

9. stiilivärving

- 1) värvikas sõnavara, mis lihtsustab teksti mõistmist
- 2) **keelekasutusviis, mis näitab väljenduse kuulumist teatud stiili või registrisse**
- 3) keelekasutusviis, mida iseloomustab rääkija hääldus ja sõnavalik
- 4) mingile inimrühmale omane, vanusest, soost, sotsiaalsest staatusest vm sõltuv keelekasutus, mis väljendub peamiselt sõnavaras ja häälduses

10. tekst

- 1) kõneldud sõnade mõtestatud järjend
- 2) kindla vormi ja pikkusega kõneldud keeleline sõnum, millel on kõneleja jaoks tähendus
- 3) teatud pikkusega kirjutatud keeleline sõnum, millel on vastuvõtja jaoks tähendus
- 4) **mistahes vormi ja pikkusega kõneldud või kirjutatud keeleline sõnum, millel on vastuvõtja jaoks tähendus**

VŮTI

1. 1); 2. 4); 3. 3); 4. 3); 5. 4); 6. 4); 7. 2); 8. 3); 9. 2); 10. 4)

ÜLESANNE 4. GRAMMATISEERUMINE

A) Loe laused läbi ja lõpeta need õigesti. Igal lausel on kaks õiget varianti. (3 punkti)
(kaks on õiget)

1. Grammatiseerumine on **protsess, mille käigus**:
 - a) uue keelevahendi kasutus kujuneb välja järsu muutusena
 - b) keelend hakkab tasapisi pikemaks muutuma
 - c) sõna või vorm hakkab muutuma nii, et täidab üha rohkem mingit grammatilist rolli
 - d) keelendi tähendus muutub, muutus toimub abstraktsema tähenduse poole
 - e) keelend enamasti pikeneb
 - f) tekib ühele muutevormile lisaks paralleelvorme

(kaks on õiget)

2. Grammatiseerumine kui protsess **algab** keelendi
 - a) tähenduse muutumisest
 - b) muutumisest kirjakeelsemaks
 - c) kuju lühemaks muutumisest
 - d) kasutamisest argises kõnekeeles
 - e) kasutusest esmalt ainult normitud kirjakeeles

(kaks on õiget)

3. **Reanalüüs** ehk struktuuri ümbermõtestatus on protsess, kus:
 - a) nimisõna muutub kaassõnaks
 - b) tegusõna käändeline vorm muutub kaassõnaks
 - c) kaassõna muutub uuesti tegusõnaks
 - d) asesõna muutub tegusõnaks
 - e) kaassõna muutub tagasi nimisõnaks
 - f) kaassõna tähendus muutub vastupidiseks

B) Leia mõlemast reklaamtekstist sama sõna(vorm), mis on ühes tekstis kasutusel nimisõnana ja teises kaassõnaks grammatiseerununa. (2 punkti)

Tekst 1.

Kõrvaklappide AirPods Max kõrvapolstrid on tähistatud tähtedega L ja R. Parima helikvaliteedi ja jõudluse tagamiseks pange kindlasti vasak kõrvaklapp vasakule kõrvale ning parem kõrvaklapp paremale kõrvale.

Aku kestvuse pikendamiseks hoidke oma kõrvaklappe AirPods Max hoidikus Smart Case. Kõrvaklappide AirPods Max lahtiselt kotis hoidmine võib neid kahjustada.

Sõnavorm on tekstis kasutusel (mis sõnaliigi sõnana)

Tekst 2.

On sul mõni unistus, mille jaoks raha kõrvale panna? Anna sellele unistusele nimi ning lisa sinna raha just siis, kui sulle sobib, kasvõi sendi kaupa. Tõmba avalehel saldomulli väiksema allpool asuvale mullile, millele kirjutatud “Kogu raha”. Süsteem palub sul oma eesmärgile panna nimi, nagu näiteks „Uus jalgratas“ või „Reis Bahama saartele“, ja sisestada summa, milleni tahad jõuda. Seejärel sisesta esimene summa, mille tahad kõrvale panna. Kui säästueesmärk on loodud, saad mulli puudutades kuvada selle andmed. Oma eesmäärke saad ka redigeerida.

Sõnavorm on tekstis kasutusel (mis sõnaliigi sõnana)

VÕTI

A osas saab 1 punkti siis, kui mõlemad variandid on õiged. Kui õpilane eksib ühe variandiga, on kogu vastus vale.

1. *c, d*
2. *a, d*
3. *a, b*

B osas saab 1 punkti siis, kui mõlemad variandid on õiged. Kui õpilane eksib ühe variandiga, on kogu vastus vale.

kõrvale, nimisõnana (1 punkt)

kõrvale, kaassõnana (1 punkt)

ÜLESANNE 5. KOODIKOPEERIMINE

Meenuta koodikopeerimise mudelit. Jaga sellest lähtudes laused nelja rühma, igas rühmas on võrdne arv lauseid (4 punkti). Lisa igale rühmale sobiv pealkiri (4 punkti).

(pealkiri)	(pealkiri)	(pealkiri)	(pealkiri)

- Mul on praegu *epic*-raske.
- *Follow* mind Instagramis.
- Kui sa ise ei tea, siis guugelda.
- Ma olen üli-*grateful*, kui sa minu poolt hääletad.
- Minu lemmik on banaani-maasikasmuuti.
- See on minu poolt koostatud video.
- Soovita mulle mingit ägedat *podcast*'i.
- Saada see mulle meilile.
- Minu paha, et sind müksasin.
- Pane *like*, kui sulle see video meeldib.
- Vara ärkamine pole minu jaoks optsioon.
- See on pool-*casual* üritus.
- Ma käisin eile spaas.
- Nendest päikseprillidest, mida ma oman, on need mu lemmikud.
- Täna on eetris üks põnev *live*-intervjuu.
- Pliis tule mulle külla!

VÕTI

Tulba pealkiri annab 1 punkti, iga õige näide lahtris 0,5 punkti.

Täielikud koopiad	Valikulised koopiad	Segakoopiad	Laused, mis ei sisalda koopiat / Koopiat mittesisaldavad laused
<i>Follow</i> mind Instagramis.	See on minu poolt koostatud video.	Mul on praegu <i>epic</i> -raske.	Kui sa ise ei tea, siis guugelda.
Soovita mulle mingit ägedat <i>podcast</i> 'i.	Minu paha, et sind müksasin.	Ma olen üli- <i>grateful</i> , kui sa minu poolt hääletad.	Minu lemmik on banaani-maasikasmuuti.
Pane <i>like</i> , kui sulle see video meeldib.	Vara ärkamine pole minu jaoks optsioon.	See on pool- <i>casual</i> üritus.	Saada see mulle meilile.
Pliis tule mulle külla!	Nendest päikseprillidest, mida ma oman, on need mu lemmikud.	Täna on eetris üks põnev <i>live</i> -intervjuu.	Ma käisin eile spaas.

ÜLESANNE 6. MOESÕNAD

Märgi tekstis sõna(d), mis on laienenud tähendusega. (10 punkti)

Kuulasime eepilist rahvalaulu ning samal ajal näidati televiisoris “Eesti laulu” eepilist finaali. Võistluse korraldajad tõdesid, et osajatele jagati võistluseks osalemiseks parimaid praktikaid, kuidas tulla toime lavanärviga. Mu sõber panustas viie euro peale, et võistluse võidab kõige noorem laulja. Korraldajad olid selgelt panustanud aga kõikide lauljate esitustesse, andes neile esinemissoovitusi. Finaali kestvus oli peaaegu kolm tundi ja pakkus raamidest väljuvaid emotsioone. Võistlus ergutab kindlasti kõigi osalejate muusikavideote kuulamist, sest mõned laulud kohe jäävad kummitama! Praktiliselt kõik lauljad oleksid sobinud Eurovisoonil Eestit esindama. Peaksime võistlusel näitama kaunist eesti keelt, aga reeglina võidavad siiski ingliskeelsed laulud. Korraldajate nägemus on, et enne võistluslaulu esitamist tuleks igal esinejal kaardistada oma tugevused ja nõrkused, sest päeva lõpuks loeb palju esitus ja võidab parim.

VÕTI

Iga õigesti märgitud sõna või väljend annab 1 punkti.

Kuulasime eepilist rahvalaulu ning samal ajal näidati televiisoris “Eesti laulu” eepilist finaali. Võistluse korraldajad tõdesid, et osajatele jagati võistluseks osalemiseks parimaid praktikaid, kuidas toime tulla lavanärviga. Mu sõber panustas viie euro peale, et võistluse võidab kõige noorem laulja. Korraldajad olid selgelt panustanud aga kõikide lauljate esitustesse, andes neile esinemissoovitusi. Finaali kestvus oli peaaegu kolm tundi ja pakkus raamidest väljuvaid emotsioone. Võistlus ergutab kindlasti kõigi osalejate muusikavideote kuulamist, sest mõned laulud kohe jäävad kummitama! Praktiliselt kõik lauljad oleksid sobinud Eurovisoonil Eestit esindama. Peaksime võistlusel näitama kaunist eesti keelt, aga reeglina võidavad siiski ingliskeelsed laulud. Korraldajate nägemus on, et enne võistluslaulu esitamist tuleks igal esinejal kaardistada oma tugevused ja nõrkused, sest päeva lõpuks loeb palju esitus ja võidab parim.

ÜLESANNE 7. UUDISSÕNADE JÄRJESTAMINE

Leia kunstlikult loodud uudissõnad ja jaga sõnad keelde tuleku aja järgi kolme rühma: 19. sajandil eesti keelde toodud sõnad, 1960.–1970. aastatel keelde käibele tulnud sõnad ja 21. sajandil loodud sõnad. Mõned sõnad jäävad üle. (12 punkti)

avaus, eirama, haaksõna, iduleht, ilukiri, kelme, kestlik, kohuke, kärgpere, külmik, linnak, lõimima, male, mudel, möödanik, ollus, olme, pagu, pardel, präänik, põimima, sõnaus, sõrnik, sõõrik, sähku, taidlus, taristu, tuiksoon, ungas, üleilmastumine

19. sajand	20. sajand	21. sajand

VÕTI

Iga õige sõna annab 0,5 punkti.

19. sajand	20. sajand	21. sajand
avaus	eirama	haaksõna
iduleht	kohuke	kestlik
ilukiri	külmik	kärgpere
male	linnak	lõimima
möödanik	olme	sõnaus
ollus	pardel	sähku
pagu	sõõrik	taristu
tuiksoon	taidlus	üleilmastumine

Välja jäävad: kelme, mudel, präänik, põimima, sõrnik, ungas

ÜLESANNE 8. KIRJANDUS

Loe läbi katkendid ja märgi ära väited, mis tekstikatkendite kohta käivad. (7 punkti).

Sass Henno „Mina olin siin 1. Esimene arest“ (2005)

6:16-6:24

[...]

Kui kõrtsiuks nende taga sulgus, pani Rass käe tüübi õlale. Nad sammusid sõnatult nagu vanad semud paarkümmend meetrit eemale, kaugemale ukse ette pargitud autodest, kuni Rass käe ära võttis ja seisatas. Enne kui mees midagi aru saada jõudis, sööstis talle petetud südame jõuga keset nägu üks kiire rusikahoop. Mees tuikus mõned sammud tagasi, komistas – ja teine kiire laks näkku – ja kukkus. Rass hingas sügavalt sisse ja välja.

„Ära püsti tõuse, sul on suu ja nina verd täis,“ ütles ta tüübile.

„Älj arä adlm ajam maj agjra...“ puterdas kutt asfaldil, katsudes käega oma ninaalust. See oli niiske ja soe.

„Neela alla, ära kopsu tõmba,“ andis Rass nõu.

Ta kummardus mehe kohale. Võttis juustest nii hästi kinni kui sai ja lõi teda veel kaks korda otse näkku. Ka suunurgast nirises nüüd verd. Enne kui maaslamaja end üles ajama hakkas, lõi Rass teda saapaga ribidesse ja ootas hetke, kuni kutt külili vajus. Seejärel haaras ta veritseva noormehe kaelast.

„Räägi me ...eeeeee ... eees,“ jõudis lamaja öelda.

Rass oli nõus. Rääkida oli vaja. Aga nüüd ei kõlanud ta hääl enam üldse nii nõuandvalt. Mees korises. Suurem veri voolas järelilikult neelu. Natuke nirises ka suust.

„Ma tambin su nii ära, et sa ei kepi pärast kuus kuud, kui sa seda tüdrukut veel puutud!“

[...]

Välisuksele olid ilmunud mõned uudishimulikud tüübid, sealhulgas ka Olar, kes paari kaaslase saatel nende poole kõndis. Tõenäoliselt oli keegi seesolijatest öelnud, et väljas võib löömiseks minna. Ja ma aiman, kes see olla võis.

„Millesf asfi, bljätt?“ karjus Olari õõnes hääl poolelt sammult.

„Ta käperdas mu naist,“ ütles Rass ja masseeris vasaku käega rannet.

Ja ful oli aja kohe ära ajutada?“

„Türa, see oli minu naine,“ vaatas ta maas kõhiseva tüübi poole, kelle hingamine veel endiselt taastus.

„Maru kõa meefs oled enda arusft?“ astus Olar Rassile nii lähedale, et nende hingeaurud ühise pilve moodustasid.

[...]

17:48

Nii lihtsalt see käiski – noored ja lollid, nagu me tookord olime. See oli peaaegu kolme aasta eest, kui me seal Ämari väravas kinni kukkusime. Mäletan seda päeva siiani detailselt. Talvine Rummu asula, maantee kongi aknast. Esimesed ülekuulamised, esimesed tunnistused, sõrmejäljed, fotod. Kogu rituaal. Esimene kord jääb alati meelde. Paaniline hirm ja hüsteeriline kartus kõige tundmatu ees on ainult esimesel korral. Kõigil järgmistel kordadel on juba lihtsam. Siis sa juba aimad, mis edasi saama hakkab. Oskad käituda, oskad mõelda. Ja ennast ette valmistada. Mul on üks vana trikk: alati tuleb arvestada kõige hullemaga.

Kahjuks esimesel korral ei arvesta sa sellega kunagi. Kuigi peaks.

Nagu peaks ka praegu. Siin. Selle kuradi laua taga.

1.

- a) See on ühe päti päevaraamat.
- b) See on katkend Sass Henno noorteromaanist.
- c) See on transgressiivne tekst.

2.

- a) Sündmusi vahendab Rass.
- b) Sündmusi vahendab kõiketeadev jutustaja.
- c) Sündmusi vahendab autor.

3.

- a) Stiil on sümbolistlik ja impressionistlik.

- b) Stiil on maksimalistlik ja empaatiline.
- c) Stiil on lakooniline, minimalistlik, otseütlev.

4.

- a) Tegelaste iseloomustamisel kasutatakse idioomi.
- b) Tegelaste iseloomustamisel kasutatakse idiolekti.
- c) Tegelaste iseloomustamisel kasutatakse idiograafiat.

5.

- a) Tegevus leiab aset 20./21. sajandi vahetusel.
- b) Tegevus leiab aset vahetult pärast Eesti taasiseseisvumist.
- c) Tegevus leiab aset siirdeajastu alguses.

6.

- a) Tekstis kujutatakse Eesti iseseisvuse taastamise protsessi.
- b) Tekstis kujutatakse teismeliste probleemiderohket elu kiiresti muutuvates ühiskondlikes oludes.
- c) Tekstis kujutatakse kriminaalsete narkojõukude omavahelisi arveteklaarimisi.

VÕTI

1. a, c; 2. a; 3. c; 4. b; 5. a; 6. b